Міністерство культури і мистецтв України
Київський державний університет культури і мистецтв

УДК 377.35

СОРОКА ІГОР ВІТАЛІЙОВИЧ

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОГО ВПЛИВУ ХУДОЖНЬО-МАСОВОЇ РОБОТИ НА ТРУДОВЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПРОФТЕХУЧИЛИЩ

Спеціальність
13.00.05 – соціальна педагогіка

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ - 1998

Дисертацією є рукопис.

Дисертацію виконано в Київському державному університеті культури і мистецтв, Міністерство культури і мистецтв, м.Київ.

Науковий керівник -- кандидат педагогічних наук, професор
ЗАГАДАРЧУК Галина Миколаївна, професор кафедри менеджменту культурно-дозвіллєвої діяльності Київського державного університету культури і мистецтв

Офіційні опоненти:

доктор історичних наук
КУРОЧКІН Олександр Володимирович, провідний співробітник відділу етнокультурології Інституту мистецтвознавства, фольклористики і етнології ім.М.Т.Рильського НАН України, м.Київ;

кандидат педагогічних наук, доцент
ЦИМБАЛЮК Наталія Миколаївна, професор кафедри соціології Київського державного університету культури і мистецтв

Провідна установа – Український центр культурних досліджень, Міністерство культури і мистецтв України, лабораторія соціологічних досліджень, м.Київ

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИСЕРТАЦІЇ

Актуальність теми. В умовах гуманітаризації та гуманізації освіти в Україні особливої гостроти та актуальності набувають питання трудового виховання підростаючого покоління, що є складовою частиною державної політики формування майбутніх членів суспільства, здатних до трудової діяльності в нових соціальних умовах. Тому на рівні всіх відгалужень влади в Україні проблема трудового виховання розглядається як стратегічна, соціально-значуща та довгострокова. Про це свідчить ряд документів, як Закон України "Про сприяння соціального становлення та розвитку молоді в Україні" (1993р.), Закон України "Про освіту" (1996р.), "Положення про позашкільний навчально-виховний заклад" (1994р.) та інші, в яких визначено створення сприятливих умов для самовизначення та самореалізації молодих громадян України та розв'язанню їх невідкладних правових, економічних, культурно-дозвіллєвих та інших проблем.

Підготовку кваліфікованих кадрів для виробництва покликана здійснювати система професійної освіти. В Україні налічується 1176 училищ, в яких навчальними програмами передбачено оволодіння учнями загальноосвітніми та професійними знаннями, встановлення виробничих зв'язків з базовими підприємствами, організацію змістовного дозвілля учнів тощо.

Відсутність педагогічних досліджень про змістовне наповнення вільного часу учнів профтехучилищ з врахуванням їх дозвіллєвих інтересів та потреб призвело до того, що в цій діяльності подекуди проявляється формалізм та професійна некомпетентність, дозвілля молоді нерідко зводиться до окремих розважальних заходів або в цю сферу переносяться методи і форми управління трудовою та навчальною діяльністю, здійснюється спрощене повернення до стереотипів художніх масових форм минулих років. Все це свідчить про те, що загальний рівень культури організації дозвілля учнів ПТУ вступає у явне протиріччя з вимогами перебудови духовного життя суспільства та реалізації виховного потенціалу вільного часу.

Необхідність подолання існуючого протиріччя обумовила вибір теми соціально-педагогічного дослідження про шляхи оптимізації педагогічного впливу дозвіллєвої діяльності, зокрема художньо-масової роботи, як складової частини навчально-виховної роботи

серед учнів профтехучилищ, покликаної сприяти трудовому вихованню молоді.

Дисертаційна робота "Шляхи оптимізації педагогічного впливу художньо-масової роботи на трудове виховання учнів профтехучилищ" має тісний зв'язок з Державною комплексною програмою "Молодь України", з "Концепцією підготовки соціального педагога-організатора дозвіллєвої діяльності" тематичного плану АПН України, а також з "Концепцією Київського державного університету культури і мистецтв" по вдосконаленню професійної підготовки фахівців соціально-культурної сфери.

В педагогіці соціально-культурної діяльності накопичено наукові знання щодо проблеми трудового виховання учнів профтехучилищ. Так, досліджувалися проблеми вдосконалення масово-просвітницької діяльності клубних закладів серед учнів ПТУ (М.А.Аріарський, В.Ф.Гайдаржі, В.З.Дуліков, Є.П.Жадько, А.І.Ковальов, П.М.Курячий, Д.Г.Мазлянов, В.С.Назаров, М.І.Рожков, Р.У.Петров, М.М.Поплавський, І.В.Рубцов); сценарні основи художньо-масової роботи (Е.В.Вершковський, В.М.Гагін, Д.М.Генкін, А.О.Конович).

Важливе значення у розв'язанні багатьох проблем трудового виховання учнівської молоді в умовах вільного часу мають дослідження, здійснені вченими М.Ф.Анісімовим, Ю.Л.Афанасьєвим, І.В.Бестужевим, Л.А.Гордоном, Г.А.Євтеєвою, Е.В.Клоповим, І.С.Коном, Б.Д.Паригіним, В.М.Піменовою, Е.В.Соколовим, Д.Н.Узнадзе, Б.О.Ядовим).

При розробці вихідних позицій дисертант звертався до педагогічних праць (К.Д.Ушинський, А.С.Макаренко, В.К.Майборода, Г.М.Падалка, О.В.Сухомлинська, В.О.Сухомлинський). В дисертації використано теоретичні висновки В.Г.Афанасьєва, Л.С.Виготського, С.М.Іконнікової, О.М.Леонтьєва, В.Г.Лісовського та інших вчених з проблем соціології та соціально-психологічних особливостей молодіжного віку.

Незважаючи на значну кількість наукових досліджень, проблему трудового виховання учнів профтехучилищ не можна вважати вивченою достатньою мірою, так як в деяких наукових працях лише розглянуто питання взаємодії закладів культури та профтехучилищ у напрямку музичного виховання (С.В.Рождественська, Т.М.Синицька, Т.П.Молькова).

Тому в сучасних умовах великого значення набуває розробка

питань про систему взаємодії профтехучилищ та закладів культури, про визначення шляхів вдосконалення художньо-масових форм соціально-культурної діяльності та активного залучення до їх підготовки і проведення учнів ПТУ, про широке впровадження в процес трудового виховання трудових свят і обрядів, театралізованих вечорів і вистав.

Мета дослідження полягає у виявленні шляхів і форм підвищення ефективності впливу художньо-масових форм соціально-культурної діяльності на трудове виховання учнів ПТУ.

Відповідно до мети було визначено такі завдання дослідження:

1) вивчення та аналіз наукової, науково-методичної літератури з проблеми трудового виховання учнівської молоді;
2) вивчення та аналіз досвіду установ культури і ПТУ по трудовому вихованню молоді засобами художньо-масової роботи;
3) визначення місця обрядово-святкових і театралізованих форм культурно-дозвіллєвої діяльності та їх педагогічного впливу в системі навчально-виховної діяльності ПТУ;
4) виявлення оптимальних шляхів підвищення ефективності впливу художньо-масових форм роботи в процесі їх підготовки, проведення і залучення учнів ПТУ до розробки планів і програм;
5) розробка науково-обґрунтованої моделі програми педагогічного впливу на процес трудового виховання учнів ПТУ засобами художньо-масової роботи.

У ході дослідження було застосовано комплексну методику з застосуванням таких методів:

а) включене та опосередковане педагогічне спостереження в процесі організації форм художньо масової роботи;

б) анкетне опитування та інтерв'ювання учнів, їх наставників та викладачів;

в) бесіди з експертами – викладачами ПТУ, клубними працівниками, представниками підприємств, громадськості;

г) вивчення та узагальнення передового досвіду діяльності установ культури і ПТУ по трудовому вихованню юнацтва;

д) вивчення та аналіз планів та поточної документації установ культури клубного типу по трудовому вихованню учнівської молоді;

є) педагогічний експеримент в умовах спільної роботи закладу культури та ПТУ;

ж) дослідна перевірка розробленої науково-обґрунтованої

програми з трудового виховання засобами художньо-масової роботи

Дослідження проводилось в III етапи

Перший етап дослідження містив в собі вивчення та узагальнення передового досвіду з трудового виховання в закладах культури клубного типу та ПТУ України. Одночасно вивчався досвід передових країн в цій галузі, психолого-педагогічна література з питань трудового виховання.

Другий етап полягав в проведенні формуючого та констатуючого експерименту в установах культури клубного типу і ПТУ м Києва за участю клубних практиків, педагогічних та виробничих колективів. Завдання полягало в тому, щоб знайти шляхи посилення психолого-педагогічного впливу на учнів театралізованими художньо-масовими формами трудового виховання, об'єднаними зусиллями клубного закладу і ПТУ, створити моделі педагогічних програм підвищення ефективності трудового виховання учнів засобами художньо-масової роботи.

На третьому етапі було здійснено перевірку ефективності впливу художньо-масових форм трудового виховання в закладах культури клубного типу і ПТУ, внесено корективи в експериментальний матеріал, уточнено і перевірено дані, які були отримані в ході експерименту, сформульовано та узагальнено висновки.

Наукова новизна досліду полягає в розробці науково-обгрунтованої моделі програми дій для оптимального використання раціонально-емоційного потенціалу обрядово-святкових і театралізованих форм художньо-масової роботи, підвищення їх педагогічного впливу на трудове виховання учнів ПТУ.

Автором запропоновано педагогічну систему по створенню умов розширення інформації про зміст та завдання трудового виховання, визначенню його ролі і реалізації його сутності в посиленні раціонального та емоційного впливу театралізованих форм художньо-масової роботи.

Автором розроблено характеристики сучасних обрядово-святкових театралізованих видовищ з використанням місцевого матеріалу, визначено шляхи залучення учнів ПТУ в художньо-масову діяльність для підвищення їх творчої активності участі в святкових дійствах на основі запропонованої моделі програмування системи трудового виховання учнів.

Практичне значення пов'язано з:

– Визначенням соціально-педагогічних умов ефективного впливу художньо-масової роботи на трудове виховання учнів ПТУ використанням художньої образності, символіки, емоційного впливу театралізованих форм, які стимулюють соціальну і трудову активність присутніх глядачів на святкуванні; приведенням сумарної основи заходу у відповідність з життєвими потребами, інтересами і запитами учасників святково-обрядових дій, врахуванням особливостей типів масового дійства, реальних форм прояву активності (в ритуально-обрядових діях, іграх, змаганнях, процесіях, костюмуваннях і т.д.); залученням учнів професійно-технічних училищ, викладачів і наставників до підготовки і проведення художньо-масових форм роботи (підбір документального і художнього матеріалу, написання сценарію, робота в якості акторів, адміністраторів, режисерів-асистентів і т.д.).

Запропонована автором методика дозволяє досягти на основі розроблених ним моделей програм покращання якості трудового виховання юнацтва театралізованими формами художньо-масової роботи у поєднанні з іншими напрямками навчально-виховної роботи ПТУ.

Апробація та упровадження результатів дослідження здійснювались шляхом висвітлення їх на всеукраїнських, внутрівузівських науково-практичних конференціях. Основні положення дисертації використовувались в 1986-1998 роках в навчальному процесі Київського державного університету культури і мистецтв при викладанні курсів: "Основи режисури", "Сценарна справа", "Постановка театралізованого масового заходу", "Організація та оформлення масового свята" і т.д. для студентів спеціалізацій "Менеджер культурно-дозвіллєвої діяльності", "Менеджер шоу-бізнеса", "Режисер естради і масових свят". Апробація результатів дослідження здійснювалась в організованому досвіді проведення театралізованих форм художньо-масової роботи серед учнів ПТУ м.Києва, Київської області, м.Кіровограда та інших областей України.

Крім цього, сценарії, створені автором, були опубліковані в центральній пресі, в збірках Українського товариства книголюбів, виданнях Державній академії керівних кадрів культури і мистецтв з наступними позитивними рецензіями на них.

Дисертантом було здійснено близько 20 авторських масових

театралізованих постановок у Києві, Славутичі, Алушті, Шостці, Луцьку, Вінниці та інших містах України.

Основні положення і результати дослідження представлені в наукових виступах на всеукраїнських та вузівських науково-практичних конференціях (1985-1998р.р.): "Актуальные вопросы культурного строительства. Научно-практическая конференция" (Николаев, 1985г.); "Проблеми збереження і відродження народних звичаїв і обрядів: матеріали наукової конференції" (Міністерство культури України, ЛДК ім.Лисенка, 1991р.); "Сучасні проблеми розвитку культури" (Наукова конференція КДІК, Київ, 1995р.); "Культурно-дозвільна діяльність та використання дозвільного часу в умовах сьогодення (Наукова конференція КДІК, Київ, 1996р.), "Культура України стан, проблеми тенденції розвитку" (Київ, 1997р.); "Проблеми діяльності культурно-мистецьких організацій "третього сектора" в Україні" (Науково-практичний семінар, Міністерство культури і мистецтв України, Київ, 1998 р.)

Вірогідність отриманих результатів забезпечено теоретично-методичною обгрунтованістю вихідних позицій, репрезентативністю дослідницьких даних, застосуванням комплексу методів, адекватних предмету і меті дослідження, кількісним і якісним аналізом емпіричного матеріалу.

Публікації. Результати дисертаційного дослідження опубліковано в 11 наукових працях.

Структура дисертації. Мета і завдання дослідження, його методика, набутий в процесі роботи теоретичний та емпіричний матеріал обумовили структуру дисертації, яка складається з вступу, двох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел (270 найменувань). Обсяг дисертації становить 191 сторінку, 11 таблиць, 2 схеми, 2 графіки, додатки обсягом 16 сторінок (анкети, список впроваджених в навчально-виховну практику ПТУ-СПТУ творчих робіт, сценарії театралізованого тематичного вечора та обряду посвячення в професію для колективів ПТУ-СПТУ)

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обгрунтовано вибір теми, її актуальність, визначено предмет дослідження, сформульовано його мету, завдання, розкрито методи дослідження, наукову новизну та практичну значущість, викладено дані про апробацію та впровадження в практику результатів дослідження.

У першому розділі "Педагогічні аспекти трудового виховання учнів профтехучилищ" здійснено аналіз філософських, педагогічних, психологічних та соціологічних поглядів видатних вчених про сутність трудового виховання, представлено основні теоретичні принципи та положення, на яких грунтується дослідження проблеми.

Трудове виховання розглядається автором як комплексна проблема: по своїх методах та змісту – це психолого-педагогічна, по своїй сфері дії – соціальна, а результати її знаходять відтворення у житті. Під трудовим вихованням автор розуміє цілеспрямовану, систематичну і послідовну діяльність всіх соціальних інститутів – сім'ї, школи, професійних навчальних закладів, виробничих колективів, установ соціально-культурної сфери, яка здійснюється з метою формування у молодого покоління активного, творчого ставлення до праці у відповідності з професійними інтересами, нахилами, здібностями, психологічними та фізіологічними особливостями людини, а також соціально-економічними потребами суспільства.

Життя весь час підтверджує, що середні професійно-технічні навчальні заклади є центральною ланкою в процесі соціальної ідентифікації у переході молоді від школи до виробництва.

Як правило, в училищах створено умови, які сприяють активній соціалізації особистості учнів. Серед цих умов можна виділити наступні:

– єдині принципи навчання та виховання;
– чітка спрямованість професійних інтересів;
– тісний зв'язок училища з базовими підприємствами;
– засвоєння кращих трудових традицій колективів;
– участь учнів у матеріальному виробництві;

В Положенні про професійно-технічні училища по підготовці кваліфікованих спеціалістів із середньою освітою підкреслюється, що середні профтехучилища створюються для професійно-технічного

навчання і отримання середньої освіти молоддю, яка йде на виробництво після закінчення восьмирічної загальноосвітньої школи. Вони виконують державні завдання: сприяють реалізації загальної середньої освіти і поряд з іншими професійно-технічними навчальними закладами забезпечують підготовку кваліфікованих робітників.

Як правило, майбутні спеціалісти виробничої сфери, які оволодівають у навчальному процесі та на практиці науковими основами виробництва і праці, розуміють місце і роль обраної професії та вчаться свідомо, творчо працювати.

Спираючись на аналіз наукової педагогічної літератури, на попередній досвід професійно-технічної освіти в Україні по трудовому вихованню учнівської молоді, автор вважає за потрібне в створенні системи по розвитку творчого ставлення учнів до праці сконцентрувати зусилля на необхідності використання таких взаємопов'язаних критеріїв ставлення їх до праці, як:

- розуміння суспільної значущості праці,
- праця як можливість реалізувати особистість своїх здібностей;
- праця як джерело особистого матеріального добробуту і запорука процвітання держави.

Як невід'ємна частина гуманістичного розвитку особистості, формування свідомого ставлення до праці наскрізно проходить через діяльність усіх ланок виховання, істотне місце в якому може зайняти культурно-виховна робота в профтехучилищах.

Практика минулих літ і перспективи розвитку демократичної держави дозволяють зробити висновок, що успіху у трудовому вихованні учнів можна досягнути лише тоді, коли воно містить в собі:

1. Формування поваги до суспільно-корисної праці.

2. Вироблення розуміння соціальної, економічної та моральної значущості трудової діяльності.

3. Формування прагнення завжди і крізь працювати добросовісно.

4. Прояв ініціативи, творчості, дисциплінованості.

5. Формування ставлення, до праці як до одного з головних засобів розвитку своїх творчих здібностей, активного задоволення духовних та матеріальних потреб.

Увесь комплекс перелічених завдань може вирішуватися в рамках функціонування суспільної державної системи формування особистості майбутнього робітника, яка включає активно-

цілеспрямований навчально-виховний процес, соціально значимий вплив трудових колективів, засобів масової інформації, сім'ї, соціальних інститутів, змістовної та раціональної організації вільного часу, де найважливішу роль може зіграти культурно-виховна робота і безпосередньо культурно-масові форми роботи.

Як засвідчили результати педагогічного спостереження, форми роботи, які проводяться в закладах культури: тематичні вечори та театральні вистави, диспути, ток-шоу, пізнавально-розважальні програми, конкурси і т.п. повинні мати кінцевий результативний вихід на підприємства, конкретні трудові колективи на майбутню професію. Об'єктивно-головним змістом трудової діяльності визначається роль і значення таких художньо-масових форм культурної-виховної роботи, як свята праці та обряди. Вони закономірно можуть зайняти впливове місце в системі пропаганди по впровадженню національної та державної обрядовості. Крім того, розглядаючи соціально-педагогічне, національно-виховне значення свят і обрядів в життєдіяльності населення країни, ми враховували, що всі українські національні обряди і свята в кінцевому рахунку мають трудове походження.

Аналіз практичної діяльності установ культури засвідчив, що в трудових традиціях, які розкриваються в національних святах і обрядах українського народу, з'являються нові форми: святкування трудових перемог, ювілеї ветеранів праці і трудових колективів, посвячення в професію, професійні конкурси, різні нові святково-обрядові дії, пов'язані з найбільш важливими формами та видами професійної майстерності і т.д. Кожне з таких трудових святково-обрядових явищ має своє неповторне емоційно-творче обличчя. При цьому вони спрямовані на ствердження в свідомості значення праці, як однієї з головних людських потреб. Значної уваги в дисертації приділено розгляду трудових традицій і обрядів, так як між ними існує багато спільного. Вони проявляються не тільки у змісті, але і у формі, і у соціально-значимих функціях в суспільстві. В цьому плані трудова обрядовість набуває форми традиції і виступає важливим засобом виховання у молоді активної життєвої трудової позиції, творчого ставлення до праці, стає специфічним засобом формування і задоволення духовних інтересів особистості, прилучення їх до інтересів колективу, суспільства в цілому.

Виходячи з цього, у своєму дослідженні ми прагнули отримати конкретні знання про інтереси та потреби учнів, їх мотивацію до

трудової діяльності з метою подальшого їх задоволення шляхом проведення комплексу різноманітних художньо-масових заходів, посилення педагогічного впливу на розвиток та поглиблення духовних інтересів та потреб учнів. Проведене нами письмове опитування учнів профтехучилищ м.Києва засвідчило їх мотиви відвідування художньо-масових театралізованих заходів, а саме:

- 51,5% опитуваних відповіли, що приходять на заходи з метою відпочинку і розваг;
- 30,3% респондентів – для встановлення нових знайомств, зустрітися з своїми однолітками;
- 11,9% – почути цікаве, отримати нову інформацію;
- 6,5% – ознайомитися з історією училища, підприємства, з умовами майбутньої праці, з трудовими традиціями тощо.

Отже, завдання масових театралізованих заходів полягає в тому, щоб змінити в даному напрямку мотиви відвідування клубного закладу, сформувати навички, нові потреби, бажання доповнити, поглибити знання про професію, пізнати більше про підприємство, можливості і перспективи своєї професії, про умови праці.

Вивчення мотивації сфери учнів профтехучилищ на рівні констатуючого експерименту дало можливість сформувати у учнів готовність до виконання запропонованих дій, тобто установки і на цій основі скласти уявлення про соціально-психологічний портрет об'єкту педагогічного впливу.

Система мотивів поведінки учнів під цілеспрямованим впливом всіх засобів трудового виховання і конкретно його театралізованими масовими формами, на наш погляд, розвивається наступним чином:

1. Пізнавальна потреба, яка існує в цей момент (П1) формує інтерес до професії, який виявляє індивід (І). Під впливом первинної установки (У1) інтерес (І) залишається і виникає первинний мотив (М1).
2. Під неодноразовим впливом пропагандистської інформації відбувається формування нового мотиву (М2) і нової потреби (П2), яка є головною збуджуючою силою людської поведінки. Нова потреба формує вторинну, фіксовану установку (У2).
3. Потім здійснюється дія (Д), по якій визначається вища форма спрямованості мас – її активність і переконання.

Таким чином, система мотивів поведінки глядачів масового заходу може характеризувати їх активність. Процес впливу

театралізованих масових заходів по трудовому вихованню на діяльність індивіда дуже важкий і відбувається під впливом системи масових заходів, які проводяться на протязі певного відрізку часу.

Цей процес можна представити схематично:

Театралізований масовий захід

$$П1\ І\ У1\ М1^{0} \longleftrightarrow М2^{0}\ П2\ У\ Д$$

Як показує схематичне зображення, масовий захід з трудового виховання в результаті систематичного впливу може вплинути на глядача чи учасника вечора, по-перше, викликавши в нього новий мотив та нову потребу в відношенні до майбутньої професії, по-друге, запропонувавши план дій та вказавши шляхи розвитку і застосування своїх здібностей і талантів.

У другому розділі "Створення педагогічних умов посилення впливу художньо-масової роботи на ставлення до праці учнів ПТУ" експериментально підтверджено, що в різноманітній за змістом та формами роботі закладів культури, розрахованій на вплив на трудове виховання учнів СПТУ, одне з провідних місць належить художньо-масовій роботі, яка на відміну від індивідуальної та гурткової володіє властивістю одночасно впливати на великі групи індивідуумів шляхом використання комплексу виражальних засобів.

Використовуючи різноманітні форми художньо-масової роботи, ми прагнули до того, щоб педагоги дотримувались принципів популярності, доступності, щоб заходи змогли сприймати одночасно різні соціальні групи молоді. Їх необхідно як можна більше пов'язувати з практичним та життєвим досвідом даної категорії молоді, конкретними фактами, невідірваними від життя, пов'язаними з громадськими інтересами та культурними запитами. Велике значення має врахування зростаючого освітнього та культурного рівня сьогодняшніх учнів СПТУ. Чим масштабніше театралізований масовий захід, тим актуальніше, ближче широкому колу молоді повинна бути його тема, зміст та форма втілення.

Специфіка театралізованих форм обумовлена психолого-педагогічною сутністю художньо-масової роботи, характером її сприйняття, апеляцією її не тільки до розуму, але і в значній мірі до почуттів учнів, що робить необхідним надання яскравості емоційності кожній з форм. Це особливо необхідно враховувати при роботі з віковою категорією 15-17 років. Особливо важливо відмітити, що маємо справу не тільки з індивідуальними емоціями, а і з

колективними, виховний вплив яких неможливо переоцінити.

Кожний юнак та дівчина, які стають учасниками масового заходу, не тільки сприймають щось окремо, але й попадають під вплив реакції інших. В результаті цього і виникають колективні емоції, що формують громадський настрій та активізують до певної дії молодих людей.

Емоційна природа масових форм по характеру впливу та сприйняття визначають зміст цього виду соціально-культурної діяльності, зумовлюють особливі засоби обробки та подачі матеріалу. Масові форми пов'язані з різними видами виразних засобів. Масові форми здібні з'єднати людей, задовольнити їх потреби в широкому соціальному та міжособистісному спілкуванні. Прагнення відчути цю спільність може бути реалізовано участю в масових святах, театралізованих виставах і тематичних вечорах та інших формах клубної роботи великого масштабу. Цей напрямок діяльності надто важливий ще й тому, він заснований на широкому використанні творчості, ініціативи і самодіяльності учнів, які залучаються як до процесу підготовки, так і до проведення заходів.

Для того, щоб ідея ставлення до праці як життєвої потреби стала переконанням, необхідно не тільки довести її істинність, але й відпрацювати позитивне ставлення до неї з тим, щоб воно сприймалось не тільки розумом, але й серцем.

Дисертантом розглянуто питання про ефективні методи театралізації та активізації учнів ПТУ в процесі проведення художньо-масових форм роботи з метою трудового виховання.

В експериментальній роботі широко використано виховні та загальнопедагогічні методи трудового виховання: інформування, роз'яснення, колективного аналізу, морально-естетичних контрастів, самооцінки, самоаналізу, групового впливу. Автором розроблено модель педагогічної програми впливу на трудове виховання учнів ПТУ засобами художньо-масової роботи.

Вивчення проблеми трудового виховання на основі формуючого експерименту, проведеного нами в середніх профтехучилищах міста Києва №12, 3, де заходи з трудового виховання проводились епізодично, у учнів найчастіше ми бачили первинні потреби в проведенні цих засобів. Тобто, вони виявлялись в тому, що учні приходили на заходи, які давали їм якісь знання, але їх потреби не розвивались. До початку формуючого експерименту, коли заходи з

трудового виховання проходили не систематично, не завжди на високому художньому рівні, обмежені лише інформацією, анкетування, проведене нами, показало такі результати На питання, які торкались проблем морального та матеріального стимулювання праці, тільки 19,3% учнів експериментальної і 20,2% контрольної групи відповіло позитивно У відповідях, пов'язаних з бажанням працювати активно, свідомо, творчо, відповідно в експериментальній і контрольній групах пріоритет приходить на оцінки "не знаю" – 39,4% та 31,3%, "ні" – 10,7% та 14,6%, "не думав про це" – 24,4% та 41,1%

Таким чином, опитування показало, що ставлення до праці в цілому та безпосередньо до своєї професії знаходилось на низькому рівні, тобто у учнів була потреба оволодіння нею в силу необхідності Розмова про трудову, громадську активність, творчу працю, прагнення набути знань по професії, мова йде лише у мінімальних відсотках

В експеримент були включені 2 групи першокурсників, в % відношенні відповіді яких були гірші

В подальшому проведенні дослідження ми задіяли у всіх художньо-масових роботах тільки експериментальну групу, а контрольна група брала пасивну участь в якості спостерігачів тільки в тих заходах, які проводились в самому профтехучилищі Таким чином, ми дали змогу експериментальній групі знайомитись з кращими зразками театралізованих тематичних вечорів, свят та обрядів, брати участь в їх обговоренні, аналізі і процесі створення окремих заходів, а контрольну групу штучно позбавили такої можливості Більше 3-років (1993-1996р р) ми проводили формуючий експеримент На протязі цього часу паралельно з вдосконаленням художньо-масових форм культурно-дозвіллєвої діяльності проходив процес формування і самих учнів СПТУ, їх соціальної позиції та трудової активності, що безпосередньо впливало і на результати їх виробничих та навчальних досягнень, більш активної участі в житті училища

Під час проведеного педагогічного дослідження ми прагнули визначити почуття і емоції, які викликають театралізовані форми художньо-масової роботи З цією метою було проведено письмове та усне опитування про рівень проведення різноманітних за жанрами театралізованих тематичних вечорів, вистав і свят, які об'єднувала трудова тематика В наступній групі вечорів, вистав та свят дисертант разом з експериментальними групами знаходився в якості спостерігача Після того, як захід було переглянуто учнями, було

зроблено детальний аналіз кожного. В третій групі в створенні художньо-масових заходів брали участь і самі учні профтехучилищ (експериментальної групи). В процесі проведення масових свят та вистав на території України дисертант проводив анкетування учасників та глядачів, молоді віком від 15-25 років, з'ясовуючи ставлення респондентів до впливу художньо-масових заходів на розв'язання трудової проблеми.

Як підсумок нашого експерименту, було здійснено порівняльний аналіз здобутих результатів у контрольній та експериментальній групах, який засвідчує ефективність розробленої та апробованої в нашому дослідженні педагогічної програми, яка сприяла розвитку творчого та активного ставлення до праці у учнів СПТУ. Беручи до уваги неможливість швидких змін у такому складному прояві особистості, як морально-духовний потенціал, було проведено два зрізи – до експерименту та після нього (як результат).

В основу дослідної роботи було покладено вивчення рівня трудової вихованості майбутніх робітників відповідно з рівнем підготовки та проведення театралізованих форм художньо-масової роботи та в залежності від ступеня сформованості у юнацтва поваги до праці, колективізму, творчого, активного ставлення до неї.

В процесі експериментальної роботи було перевірено прийоми та способи педагогічного впливу на учнів в специфічних умовах підготовки, проведення та оцінки заходів. Для визначення вірогідності розробленої методики об'єктивно оцінювались результати організованого нами процесу трудового виховання засобами художньо-масової роботи за позитивними змінами рівня трудової вихованості учнів ПТУ.

Ми звертали увагу на ознайомлення учнів з роллю та завданнями театралізованих форм художньо-масової роботи в даному виховному процесі на початку експерименту та в наступний час, яке складалось з активної чи пасивної участі в підготовці та проведенні вечорів, свят, оцінок результатів побаченого і почутого, уміння працювати в колективі.

Для оцінки трудової вихованості особистості майбутніх робітників ми зупинились на трьох рівнях: високому, середньому та низькому. На початку експерименту високий рівень вихованості мали 4% учнів, середній – 26%, низький – 70%, в кінці експерименту 29,0% мали високий рівень трудової вихованості, 60% – середній і низький

рівень – 11,0%. На основі теоретичного аналізу та експериментальної перевірки нами були сформульовані основні принципи моделювання педагогічних програм впливу на трудове виховання учнів СПТУ засобами художньо-масової роботи. Було апробовано 3 варіанти організації групової роботи.

1) синхронне виконання учнями своїх завдань з послідовним об'єднанням результатів (на етапі колективної роботи);
2) виконання кожним учнем певного етапу в загальній роботі (підбір матеріалів, написання сценарію, створення плану підготовки) та поєднання зусиль на заключному етапі (репетиції, проведення заходу);
3) спільне використання кожного етапу всією групою під керівництвом спеціаліста-вихователя

Фрагмент експериментального навчально-виховного процесу можна представити на схемі, в якій зазначено змістовний та процесуальний аспекти навчання. Блоки 1, 2, 3 розкривають сутність і зміст єдиної предметної сфери навчання і праці. Кожний з об'єктів цієї єдиної предметної сфери освоюється з різних позицій в 3-х видах діяльності. Зміст і форми організації двох з вказаних видів діяльності – навчально-пізнавальної та професійно-трудової – достатньо добре вивчені. Третя ж, що знаходиться між ними, якби вносить риси навчання (цілісно-теоретичне оволодіння знаннями), і риси праці (виконання окремих трудових функцій в рамках творчої діяльності). Сама назва "творчо-активізуюча" показує її функцію, дидактичне призначення. Досвід підтвердив, що без цієї діяльності неможливе цілісне всебічне виховання творчого ставлення до праці, готовності до його застосування в практиці.

В схемі наочно показано, що побудоване таким чином навчання веде до засвоєння матеріалу на трьох рівнях: загальноосвітньому, професійному, творчому. Освітній – найбільш стійкий – аспект навчальної дисципліни реорганізують фундаментальні факти та закони науки, творчо-активізуючий – комплексні принципи, педагогічні синтетичні моделі, які розкривають взаємодію освіти, творчості та виховання, з одного боку, та професійної підготовки з іншого. Цей аспект у порівнянні з загальноосвітнім більш динамічно змінюється, особливо у зв'язку зі зміною соціально-економічних умов. Професійний – найбільш динамічний аспект – реалізується в структурі навчальної дисципліни як сходження від найбільш загальних моделей

Схема

Організація експериментального навчально-виховного процесу

розподілу праці (освоєння узагальнених соціальних функцій в процесі організації та проведення художньо-масових форм роботи) до оволодіння конкретною виробничою функцією, професією.

Виходячи з вищезгаданого, ми прийшли до висновку, що змістовний та процесуальний аспекти кожного предмета повинні проектуватися з урахуванням того, що його засвоєння буде здійснюватись за допомогою теоретичної, творчо-активізуючої та практичної (трудової) діяльності. Висновки наших досліджень вказують, що навчальна діяльність повинна набувати рис майбутньої трудової діяльності як за змістом, так і за формою організації. В цілому комплекс навчальної, професійної та творчої діяльності учнів ПТУ можна розглядати як моделювання їх майбутньої професійної діяльності.

Аналіз та узагальнення матеріалів дослідження щодо використання художньо-масової роботи у трудовому вихованні учнів профтехучилищ дають підстави зробити висновки в теоретико-методологічному, організаційно-педагогічному та методичному аспектах.

В процесі дослідження було виявлено, що тема праці займає в загальній системі виховної роботи серед учнів профтехучилищ особливе місце. Аналізуючи та вивчаючи специфічну групу театралізованих тематичних вечорів і масових свят, присвячених темі праці, ми визначили їх педагогічну специфіку, яка виявляється в тенденції формування у учнів профтехучилищ активного, творчого ставлення до праці, наслідування позитивних принципів, бажання розширити знання по професії, оволодіння нею, впевненості в вірності професійного вибору і перспектив розвитку професії.

Реалізація вимог поетапного формування творчого ставлення учнів профтехучилищ до праці за порівняно короткий строк (2-3 роки навчання у ПТУ) дозволяє розвинути мотивовані потреби у них духовно насичувати своє дозвілля при проведенні театралізованих форм художньо-масової роботи, а також розвинути уміння та навички реалізації цих потреб. Тому необхідно серйозну увагу звернути на дотримання таких важливих принципів, як розвиток ініціативи та самодіяльності учасників святкової акції, яка створюється під час проведення театралізованих вечорів, свят і обрядів, в яких яскраво розкривається соціальна суть праці.

В практичній діяльності трудове виховання учнів профтехучилищ

здійснюється по декількох напрямках, як навчальний процес, виробнича практика, позакласна виховна робота. Художньо-масова робота, як складова частина виховної роботи, повинна включати в різні чинники стимулювання творчих потенцій особистості, спиратися на різні форми організації дозвілля, проте у всіх випадках ця робота повинна включати в собі комплекс організаційних заходів, що передбачають

- вивчення структури трудового виховання учнів;
- виявлення суттєвих рис, особливостей, мотивів, потреб та інтересів групи молоді, що підлягає дослідженню, наступній корекції змісту трудового виховання, визначення проблем та специфічних, властивих для даної молодіжної категорії форм соціально-культурної діяльності;
- обов'язкове використання при проведенні заходів виробничої тематики творчого методу – театралізації як умови підвищення ефективності масових і групових форм впливу на творче ставлення учнів до праці;
- залучення учнів училища до розробки планів і програм заходів трудової тематики, до створення сценаріїв та участі у підборі художнього та документального матеріалу, як основи театралізованого заходу, тобто дотримання принципу розвитку ініціативи та самодіяльності учнів;
- побудова та використання педагогічно скоректованої моделі програм трудового виховання учнівської молоді шляхом співвідношення існуючої структури трудового виховання в профтехучилищах та гіпотетичної, яка грунтується на передбачених установках змісту трудового виховання, які відображають наукове уявлення про виховний потенціал художньо-масової роботи в умовах її здійснення

Проведене дослідження засвідчило, що театралізовані форми художньо-масової роботи можуть стати дійовим засобом трудового виховання учнів профтехучилищ. Успіх його визначається сміливим творчим підходом викладачів, соціальних педагогів до навчально-виховного процесу під час обговорення і коректування планів і програм, підготовки і проведення театралізованих заходів, використання яких може сприяти формуванню соціально активної особистості у новій демократичній державі.

Основний зміст дисертації викладено в таких публікаціях:

1. Роль трудової обрядовості та символіки в процесі професійного виховання молоді на сучасному етапі // Сучасні проблеми дозвіллєвої діяльності: Зб.наук.статей. –К.: КДУКіМ, 1997. –С.110-116.
2. Театрализованный тематический вечер – одна из эффективных форм воспитания юношества // Актальные вопросы культурного строительства. Материалы научно-практической конференции – Николаев, 1985. – С.36-37
3 Деятельность клубных учреждений по формированию трудовой и общественно-политической активности советских людей // Советские праздники, как способ формирования общественно-политической активности трудящихся: Материалы исследования комплексной научной темы. –К.: КГИК, 1987. – С.126-127.
4. До питання про підготовку спеціалістів з народних свят та обрядів // Проблеми збереження і відродження народних звичаїв і обрядів: Матеріали наукової конференції. – Мін.культури, ЛДК ім Лисенка. – Л., 1991.– С.71-72.
5. Методические рекомендации по организации и проведению агитационных представлений. –К.: Респ.общ.книголюбов, 1988.–32с
6 Деякі аспекти перспектив розвитку культури дозвілля в Україні // Культурно-дозвіллєва діяльність та використання довільного часу в умовах сьогодення: Зб. доповідей учасників конференцій. – К.: КДІК, 1996. – С.41-43.
7 Отчет о выполнении первого этапа хоздоговорной темы 02-88: Целевая комплексная программа социально-культурного развития г.Славутич на XII пятилетку и до 2000 года: пути планового обеспечения баланса трудовых ресурсов культурно-просветительных учреждений г.Славутич. – Чернобыль: УОП ПО "Комбинат", 1988. – 115с.(в співавт.)
8. Выработка модели духовных потребностей жителей г.Славутич до 2000г. – Чернобыль: УОП ПО "Комбинат", 1989. – 134с.(в співавт.)
9 Народное творчество жителей г.Славутич. Районирование. Виды творчества. (Социологичёские исследования. Методологические рекомендации.) Чернобыль. УОП ПО "Комбинат", 1989. – 98с.(в співавт.)

Сорока Ігор Віталійович. Шляхи оптимізації педагогічного впливу художньо-масової роботи на трудове виховання учнів профтехучилищ. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка. Київський державний університет культури і мистецтв, Київ, 1998.

Дисертацію присвячено визначенню та апробації шляхів оптимізації педагогічного впливу форм художньо-масової роботи на трудове виховання учнів профтехучилищ, розроблено науково-обгрунтовану модель програми впливу системи театралізованих заходів на творче ставлення до праці майбутніх працівників виробничої сфери.

Ключові слова: трудове виховання, художньо-масова робота, профтехучилище, педагогічний вплив.

Сорока Игорь Витальевич. Пути оптимизации педагогического воздействия художественно-массовой работы на трудовое воспитание учащихся профтехучилищ. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.05 – социальная педагогика. Киевский государственный университет культуры и искусств, Киев, 1998.

Диссертация посвящена определению и апробации путей оптимизации педагогического влияния форм художественно-массовой работы на трудовое воспитание учащихся профтехучилищ, разработано научно-обоснованную модель программы влияния системы театрализованных мероприятий на творческое отношение к труду будущих работников производственной сферы.

Ключевые слова: трудовое воспитание, художественно-массовая работа, профтехучилище, педагогическое влияние.

Soroka Igor Vitalievich The ways of the optimization of the pedagogical effect of the art-mass activity on the working education of the pupils of the professional technical schools. - Manuscript.

The thesis of the achievement for the candidate degree in pedagogical sciences on the speciality 13.00.05 - social pedagogic Kiev State University of Culture and Arts, Kiev, 1998

The thesis is dedicated to the determination and approbation of the ways of the optimization of the pedagogical influence of the forms of art-mass activity on the working education of the pupils of the professional technical schools We have developed the scientifically grounded model of the program of the influence of the system of the dramatized actions on the creative attitude to the work of the future workers of the industrial field

Key word working education, art-mass activity, professional technical school, pedagogical influence